

УДК 502.72 (477.83):338.48

Каднічанська Мирослава Ярославівна

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна
e-mail:myrosjakadn@ukr.net

**ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
У ТУРИЗМІ**

Мета. Дослідити аспекти використання історико-культурної спадщини національних природних парків Львівської області у туризмі.

Методика. Опрацьовано праці українських науковців, статистичні дані, матеріали національних природних парків.

Результати. Висвітлено особливості туристично-ресурсного потенціалу національних природних парків Львівщини. Описано історико-культурні туристичні ресурси парків: замки, храми, громадські споруди, музеї, події ресурси.

Наукова новизна. Присвячено увагу історико-культурним ресурсам національних природних парків Львівщини як туристичним об'єктам.

Практична значимість. Висвітлено проблеми та перспективи розвитку туристичної діяльності у національних природних парках Львівщини, зокрема використання історико-культурних ресурсів.

Ключові слова: національний природний парк, туристично-ресурсний потенціал, туризм, рекреаційно-туристичні ресурси, пам'ятки історії та культури.

УДК 502.72 (477.83):338.48

Кадничанская Мирослава Ярославовна

Львовский национальный университет
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail:myrosjakadn@ukr.net

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ
НАЦИОНАЛЬНЫХ ПРИРОДНЫХ ПАРКОВ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ
В ТУРИЗМЕ**

Цель. Исследовать аспекты использования историко-культурного наследия национальных природных парков Львовской области в туризме.

Методика. Обработано труда украинских ученых, статистические данные, материалы национальных природных парков.

Результаты. Освещены особенности туристическо-ресурсного потенциала национальных природных парков Львовщины. Описаны историко-культурные туристические ресурсы парков: замки, храмы, общественные здания, музеи, событийные ресурсы.

Научная новизна. Посвящено внимание историко-культурным ресурсам национальных природных парков области как туристическим объектам.

Практическая значимость. Освещены проблемы и перспективы развития туристической деятельности в национальных природных парках Львовщины, в частности использование историко-культурных ресурсов.

Ключевые слова: национальный природный парк, туристическо-ресурсный потенциал, туризм, рекреационно-туристические ресурсы, памятники истории и культуры.

UDC 502.72 (477.83):338.48

Kadnichanska Miroslava Yaroslavivna

Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine,
e-mail:myrosjakadn@ukr.net

USE OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE NATIONAL NATURE RESERVE LVIV REGION TOURISM

Purpose. To investigate aspects of the use of historical and cultural heritage of national parks of Lviv region in tourism.

Methods. Processed works of Ukrainian scientists, statistics, materials national parks.

Results. The specific features of tourist resources of the national parks of Lviv. We describe the historical and cultural tourism resources parks, castles, churches, public buildings, museums, event resources.

Scientific novelty. Dedicated attention to historical and cultural resources of national parks of Lviv as a tourist attraction.

The practical significance. The problems and prospects of development of tourism in national parks Lviv, including the use of historical and cultural resources.

Keywords: national park, tourism and recreation and tourism, tourism, recreation and tourism resources, historical and cultural monuments.

Постановка проблеми дослідження. Однією з найбільш розвинутих і прибуткових галузей господарства країн світу є туризм. У зв'язку із зростанням антропогенного впливу дуже актуальною стала проблема збереження природного характеру ландшафтів районів, де проходить масовий туризм та відпочинок людей.

На сьогоднішній день на рекреаційних територіях національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків особливого поширення набуває екологічний туризм (ecological tourism). Проте ці території також володіють значними історико-культурними ресурсами, які також активно використовуються у туристичній діяльності національних природних парків.

Метою статті є вивчення особливостей використання історико-культурних ресурсів національних природних парків Львівської області у туризмі.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Розвитку туризму на природоохоронних територіях присвячено чимало наукових публікацій. В більшості з них характеризуються переважно природничі та історико-культурні ресурси. Спробами оцінити сучасний стан туристичного загосподарювання природно-заповідних територій Західної України є статті Ю.В. Зінька [1], В.І. Гетьмана. Інформацію про природні та історико-культурні ресурси парків можна почерпнути у працях К.І.Геренчука, О.Я. Мацюка [5] та В.М. Слободяна [8]. При написанні статті також використано матеріали Яворівського НПП, НПП «Сколівські Бескиди», НПП «Північне Поділля» (інтернет сайт).

Виклад основного матеріалу. На території Львівської області

функціонує три національних природних парки: Яворівський, Сколівські Бескиди та Північне Поділля. Основною метою діяльності цих природоохоронних територій є охорона природних ландшафтів. Проте, на території парків є чимало історико-культурних об'єктів, які водночас є цінними туристичними ресурсами. Багато архітектурних пам'яток розташовані поблизу території національних природних парків, а тому можуть бути включені у туристичні маршрути, розроблені працівниками парків. У даній публікації розглянемо історико-культурні туристичні ресурси національних природних парків Львівщини та проаналізуємо аспекти їхнього використання в туризмі.

Одним із заповідних об'єктів найвищого рангу на Розточчі є Яворівський національний природний парк – це природоохоронна, рекреаційна, культурно-освітня, науково-дослідна установа загальнодержавного значення, яка створена з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів Розточчя, що мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

Основою для розвитку рекреації та туризму на теренах парку є природні ресурси. Яворівський НПП знаходиться на території Українського Розточчя. За фізико-географічним районуванням – це Розтоцький район Розтоцько-Опільської геоботанічної області Західно-Української провінції лісостепової зони [1].

Яворівський НПП володіє також історико-культурними ресурсами – унікальними історико-культурними об'єктами, які розташовані в межах парку та поблизу його території. Тут відкрито низку унікальних археологічних об'єктів, з яких найбільш відоме княже городище Щекотин, що знаходиться поблизу сучасного с. Глинське. Також поблизу Яворівського НПП знаходяться перлини української сакральної архітектури – дерев'яні церкви Яворівського р-ну – Успення Пресвятої Богородиці у с. Лелехівка (1739), Покрови Пресвятої Богородиці у с. Жорниська (1877), Різдва Пресвятої Богородиці у с. Ставки (1928), Св. Параскеви у с. Крехів Жовківського р-ну (1724), а також одна з найкращих галицьких мурованих церков у с. Страдч (1795). Визначними пам'ятками сакрального мистецтва є василіянський монастир Св. Миколи біля Крехова (XVII ст.), Троїцький костел (1614) з дзвіницею XIX ст. і церква Вознесення Господнього (1831) у селищі Івано-Франкове, а також руїни церкви Св. Михайла у колишньому с. Вишенька Велика на території полігону [3, С. 61].

Церква Св. Параскеви у с. Крехів Жовківського р-ну збудована в другій половині XVII ст. за зразком Преображенської церкви крехівського монастиря. У 1971-1972 рр. церкву св.Параскеви відреставрували за проектом архітекта Івана Могитича. Пам'ятка архітектури національного значення. Церква у користуванні громади УПЦ КП. Тризрубна триверха будівля розмірами 20,8x12,9 м. Конструкція класична – вужчий бабинець,

далі на схід ширша нава і знову вужчий вівтар гранчастої форми. До нього з півночі прибудована ризниця. Завершують церкву на світлових восьмериках шоломові бані (над навою більша), увінчані світловими ліхтарями з маківками. На захід від церкви в одну лінію з нею розташована дерев'яна квадратова в плані триярусна оборонного типу дзвіниця [10].

Усі ці ресурси активно залучаються керівництвом парку для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. У парку створений відділ рекреації та екологічної освіти, працівники якого займаються різноманітною діяльністю, зокрема, екскурсійною діяльністю. Екскурсії проводяться маркованими екологічними стежками та маршрутами до визначних історико-культурних споруд і пам'ятних місць регіону, на виставки, в музеї тощо («На гору Березняки», «На гору Булава», «На гору Кубин», «Страдч–Чорні озера», «Шляхами Розточчя від Янова до Крехова», «Яворівський військовий полігон: минуле та сучасність», «Яворівські околиці», «Вікова історія Янова») [4].

На території Яворівського НПП останнім часом набув популярності подієвий туризм. Працівники відділу рекреації та екологічної освіти організовують різні святкування та акції із залученням великої кількості відвідувачів. Це, зокрема, цикл релігійних свят: Йорданське святкування, Великодня гаївка, Купальський віночок; фестивалі: етнофестиваль «Розточанські фестони», молодіжний фестиваль української туристичної пісні «Бабине літо» [7].

У північно-західній частині Українських Карпат розташований національний природний парк «Сколівські Бескиди», який є природоохоронною рекреаційною, культурно-освітньою, науково-дослідною установою загальнодержавного значення і створений 1 лютого 1999 р. на території Дрогобицького, Сколівського і Турківського районів Львівської області. НПП «Сколівські Бескиди» володіє значними рекреаційно-туристичними ресурсами, зокрема, природними та історико-культурними.

Важливим рекреаційно-туристичним ресурсом на території парку є історико-культурна спадщина, зокрема, залишки наскельної давньоруської фортеці Тустань (с. Урич), численні сакральні споруди.

Тустань, пам'ятка історії, археології, архітектури та природи, – це наскельне місто-фортеця, яке було збудоване на трьох скельних групах біля с. Урич. Відкрив і детально дослідив залишки цієї фортеці відомий історик Михайло Рожко. Свої дослідження він проводив починаючи з 1971 р. на протязі 33 років. Проведені дослідження дозволили зробити детальну реконструкцію цієї унікальної фортеці. Методика архітектурних обмірів, розроблена під час дослідження наскельної забудови Тустані, успішно застосовувалася М.Рожком і на інших аналогічних об'єктах (Бубнище, Розгірче, Підкамінь) [6].

Постановою Кабінету міністрів України (№687) у 1994 р. створено Державний історико-культурний заповідник «Тустань». Територіально з

лютого 1999 р. він увійшов до складу Національного природного парку «Сколівські Бескиди».

На території НПП «Сколівські Бескиди» є також чимало унікальних сакральних споруд, зокрема, дерев'яні церкви, аналогів яким немає в жодній країні світу [8].

Більшість дерев'яних храмів Сколівщини належать до бойківського типу, який, на думку В.Слободяна, є найбільш архаїчним зі всіх типів українських дерев'яних церков і розвинувся з давньоруського типу сакральних споруд [8]. Всього в Україні збереглося близько дев'яности храмів цієї школи дерев'яної сакральної архітектури, більшість з них саме у Сколівському районі. Яскравими представниками бойківського типу є церкви: Св. вмч. Пантелеймона (1597) в м. Сколе, Зіслання Св. Духа (1801) у с. Верхня Рожанка, Пресвятої Євхаристії (1804) в с. Волосянка, Різдва Господнього (1850) в с. Либохора, Успення Пресвятої Богородиці (1858) в с. Тухолька, Різдва св. Івана Хрестителя (1846) в с. Хашоване, Св. арх. Михайла (1868) в с. Ялинкувате.

Дерев'яна церква Св. вмч. Пантелеймона (1597) в м. Сколе – пам'ятка архітектури національного значення, знаходиться на південь від центрального Майдану Незалежності, біля перехрестя вулиць. З передання відомо, що храм Св. влкм. Пантелеймона (Св. Параскевії) збудований 1597 р. З 1946 по 1990 р. святиню використовували як Історико-краєзнавчий музей. 21 вересня 1993 р. церкву освятив владика Юліан Вороновський. 1995 р. розпочався ремонт святині. У храмі є ікона Богородиці з ознаками її коронації, хоч самої корони і документації немає. У східній частині прицерковної території є дзвіниця збудована у 1760 р. Колись вона виконувала роль в'їзних воріт на подвір'я храму. Тризрубна триверха церква накрита пірамідальної форми дахами, оточена широким піддашшям. Дах над навою увінчаний низьким ліхтарем з маківкою [10].

Ще однією унікальною архітектурною пам'яткою є палац барона Гредля в м. Сколе, збудований на межі ХІХ–ХХ ст. Споруда розташована у верхній частині міста – Демні. У 1956 р. тут розмістили дітей-сиріт. І донині в колишньому палаці функціонує дитячий інтернат [2].

У НПП «Сколівські Бескиди» створено відділ туризму, яким організуються екскурсії теренами парку, проте, використовуються переважно природні об'єкти. Історико-культурні ресурси терену практично не залучаються в туристичну діяльність.

У східній частині Львівської області розташований національний природний парк «Північне Поділля», який створено 10 лютого 2010 р. Парк охоплює територію південної частини Бродівського району, центральну, частину західної, східну та північно-східну частину Золочівського району та східну частину Буського району. Національний природний парк поєднує території, які відносяться до північної частини Подільської височини, що стрімким уступом обривається до рівнини Малого Полісся [9].

Окрім природних ландшафтів, парк володіє значною історико-культурною спадщиною. На хуторі Пліснесько поблизу с. Підгірці на території одного з найбільших археологічних комплексів площею 146 га збереглися оборонні вали давньоруського городища VIII-XIII ст. На теренах парку є унікальні оборонні комплекси: середньовічний Олеський замок XIII—XVIII ст., замок-палац бастионного типу XVII ст. у с. Підгірці, бастионний замок XVII ст. у м. Золочеві, замок XV—XVIII ст. у смт Поморяни. Є також чимало сакральних пам'яток, зокрема, Василіанський монастир XVII-XVIII ст. у с. Підгірці та монастир походження дерева хреста Господнього УГКЦ (колишній домініканський монастир) XVII-XVIII ст. в смт Підкамін'я Бродівського р-ну, монастир капуцинів XVIII ст. та костел Пресвятої Трійці у смт Олесько Буського р-ну, церква Св. Миколи (1765), церква Воскресення Господнього (1624-1627), костел Вознесення Господнього (1731-1763) у м. Золочів, костел Успення Богородиці (1613) в с. Білий Камінь, костел Св. Миколи (1400-1651) в с. Вижняни, церква Воздвиження Чесного Хреста (XVII ст.) в с. Красносілля Золочівського р-ну та б.ін.

Більшість замків, згаданих вище, перебувають у задовільному стані та активно залучаються у туристичну діяльність. Проте, є ряд об'єктів, які є у катастрофічному стані. Зокрема, замок-палац у смт Поморяни Золочівського р-ну, побудований у першій половині XVI ст. подільським воєводою Яном Сісною на місці дерев'яної фортеці. У плані замок був прямокутний. Мав 2 поверхи з кутовими вежами і замковим подвір'ям. В центрі північного крила замку була в'їзна башта, до якої вів звідний міст, з інших боків замок оточувався руслом та болотами річки Золота Липа. Навколо споруди були мури та рови. По боках в'їзної вежі стояли господарчі будинки [2, с. 185].

Після багатьох перебудов і довгого періоду занепаду він втратив свій первісний вигляд і перебуває в аварійному стані. Збереглися два двоповерхові крила, східне із круглою вежею та південне з галереєю. Найстаріше — східне крило з круглою вежею. Далі південний корпус, що має відкриту галерею з боку двору, добудовану в XVIII—XIX ст. [5]. Замок потребує негайної реставрації, інакше ми втратимо унікальну пам'ятку оборонного будівництва.

Унікальними історико-культурними об'єктами є дерев'яні церкви, більшість з яких належать до галицького типу. Зокрема, церкви Св. Юрія (1795) в с. Накваша Бродівського р-ну; Св. арх. Михайла (1697) та Різдва Пресвятої Богородиці (1750) в с. Кути Буського р-ну; Успення Пресвятої Богородиці (1749) в смт Глиняни, Св. Онуфрія (1727) в с. Майдан Гологірський, Св. арх. Михайла (1761) в с. Підлипці, Св. Параскеви (1715) в с. Плугів, Собору Пресвятої Богородиці (1690) в смт Поморяни, Св. Миколи (1731) в с. Сасів Золочівського р-ну.

Церкву Св. арх. Михайла в с. Кути Буського р-ну побудовано у 1697 р. майстром Григором Гебичим з села Сасів. В 1865 р. піддашшя замінили

на опасання, яке опирається на стовпи, що утворюють аркаду. В 1910 р. і 1930-х роках ХХ ст. проведено ремонти. У 1974 р. проведені реставраційні роботи (архит. Могитич І.Р., Кіндзельський Б.Я.), під час яких розібрали північну ризницю, відремонтували конструкції і відновили гонтове покриття. Після багатьох років повільного руйнування церкву відреставрували за понад 250 тис. грн. зібраних з 2008 р. студентами Університету банківської справи НБУ і урочисто відкрили 26 вересня 2010 р. Тепер у церкві окрім проведення богослужінь, буде також своєрідний музей – перший в Україні Храм Пам'яті. Пам'ятка архітектури національного значення.

Розташована на верху гряди північної околиці західної частини села. Тризрубна, триверха, розмірами 13,3х6,1 м, з великим, квадратним в плані зрубом нави, до якого зі сходу прилягає вужчий гранчастий зруб вітваря, а від заходу також вужчий квадратний зруб бабинця. Церква оточена широким опасанням на аркадовій галереї. Стіни підопасання з відкритого зрубу, надопасання – кожуховані гонтами. Нава вкрита пірамідальним наметовим верхом з трьома заломами, увінчаним маківкою, бабинець - пірамідальним дахом, вітвар – восьмибічною банею [10].

Оскільки парк створено відносно нещодавно, а туризм не є основною метою його діяльності, туристичні маршрути теренами парку у процесі створення, зокрема, історико-культурна спадщина не в достатньому обсязі використовується у рекреаційно-туристичній діяльності.

Національні природні парки Львівщини володіють значною історико-культурною спадщиною, проте, лише у Яворівському НПП створено повноцінні апробовані маршрути, у які включено відвідування визначних історико-культурних об'єктів. Вважаємо, що розробка нових комплексних маршрутів із залученням унікальних історико-культурних об'єктів дозволить підняти на якісно новий рівень розвиток туризму в національних природних парках Львівської області.

Список використаних джерел:

- 1.Зінько Ю.В. Концепція туристичного загосподарювання НПП “Яворівський” і прилеглих територій / Ю.В.Зінько, М.П.Мальська // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку природоохоронних об'єктів на Розточчі” (с. Шкло, 6–7 липня 2007 р.) – Львів: Логос, 2007. С. 38–41.
- 2.Івченко А.С. Україна. Фортеці, замки, палаци..., / А.С.Івченко, О.А.Пархоменко – Київ: Картографія, 2010. – 600 с.
- 3.Каднічанська М.Я. Особливості туристично-ресурсного потенціалу Яворівського національного природного парку / М.Я.Каднічанська // Матеріали III міжнародної наукової конференції “Географія і туризм: європейський досвід” (Львів–Брюховичі, 9-11 жовтня 2009 р.). – Львів, 2009. – С.60–62.
- 4.Маруняк С.М. Природничі та історико-культурні умови Українського Розточчя та Яворівського НПП як основа для розвитку екологічного і активного туризму / С.М. Маруняк, І.І. Семеряк // Матеріали конф. “Організація рекреаційно-туристичної діяльності у національних парках заходу України” (сміт Івано-Франково, 2011 р.). – К., 2011. – С. 202–216.
- 5.Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки / О.Я. Мацюк. –

Львів: Центр Європи, 2005. – 192 с.

6.Рожко М. Стежками легендарної Тустани / М.Рожко, В.Крамарець. – Львів: Колір ПРО, 2004. – 48 с.

7.Рось. Г.Я. Українські традиції у масових заходах Яворівського НПП / Г.Я. Рось // Матеріали конференції “Організація рекреаційно-туристичної діяльності у національних парках заходу України” (сmt Івано-Франково, 2011 р.). – К., 2011. – С. 257–260.

8.Слободян В. Шедеври української сакральної дерев'яної архітектури / В.Слободян // Вісник інституту Укрзахідпроектреставрація. – 1996. – Т. 4. – С. 52 – 59.

9.Сайт Національного природного парку “Північне Поділля” [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://park-podillya.com.ua/>

10. Сайт “Дерев'яні церкви Галичини” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decerkva.org.ua/kuty_mykhaila.html

Список использованных источников:

1.Зинько Ю.В. Концепция туристического загосподарювання НПП “Яворовский” и прилегающих территорий / Ю.В.Зинько, М.П.Мальська // Материалы международной научно-практической конференции “Проблемы и перспективы развития природоохранных объектов на Расточье” (с. Шкло, 6-7 Июль 2007) - Львов: Логос, 2007. С. 38-41.

2. Ивченко А.С. Украина. Крепости, замки, дворцы ..., / А.С.Ивченко, О.А.Пархоменко - Киев: Картография, 2010 - 600 с.

3. Кадничанская М.Я. Особенности туристско-ресурсного потенциала Яворовского национального природного парка / М.Я.Кадничанская // Материалы III международной научной конференции “География и туризм: европейский опыт” (Львов-Брюховичи, 9-11 октября 2009). - Львов, 2009. - С.60-62.

4. Маруняк С.М. Естественные и историко-культурные условия Украинского Расточье и Яворовского НПП как основа для развития экологического и активного туризма / С.М. Маруняк, И.И. Семеряк // Материалы конф. “Организация рекреационно-туристической деятельности в национальных парках запада Украины” (г. Ивано-Франково 2011 гг.). - К., 2011. - С. 202-216.

5. Мацюк О.Я. Замки и крепости Западной Украины. Исторические путешествия / А.Я. Мацюк. - Львов: Центр Европы, 2005. - 192 с.

6. Рожко М. Тропами легендарной Тустани / М.Рожко, В.Крамарець. - Львов: Цвет О, 2004. - 48 с.

7. Рось. Г.Я. Украинские традиции в массовых мероприятиях Яворовского НПП / Г.Я. Рось // Материалы конференции “Организация рекреационно-туристической деятельности в национальных парках запада Украины” (г. Ивано-Франково 2011 гг.). - К., 2011. - С. 257-260.

8. Слободян В. Шедеври украинской сакральной деревянной архитектуры / В. Слободян // Вестник института Укрзападпроектреставрація. - 1996. - Т. 4. - С. 52 - 59.

9.Сайт Національного природного парку “Северное Подолье” [Електронний ресурс]. – Режим доступа:<http://park-podillya.com.ua/>

10. Сайт “Деревянные церкви Галичини” [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://decerkva.org.ua/kuty_mykhaila.html

References:

1. Zynko Y. The concept of Tourist zahospodaryuvannya NPP “Yavorivskiyi” and surrounding areas / Yu.V.Zynko, M.P.Malska // Proceedings of the International Scientific Conference “Problems and prospects of environmental protection facilities in Roztochchia” (с. Shklo 6-7 July 2007) - Lviv: Logos, 2007. P. 38-41.

2. Ivchenko AS Ukraine. Castles, castles, palaces ... / A.S.Ivchenko, O.A.Parhomenko - Kyiv: Cartography, 2010. - 600 p.
3. MJ Kadnichanska Features of the tourism resources of the National Park Javoriv / M.Ya.Kadnichanska // Proceedings of the Third International Scientific Conference "Geography and Tourism: European Experience" (Lviv-Bryukhovychi, 9-11 October 2009). - Lviv, 2009. - S.60-62.
4. SM Marunyak Natural, historical and cultural conditions and Javoriv bore Ukrainian NPP as a basis for the development of ecological tourism and active / SM Marunyak, II Semeryak // Proceedings of the conference. "The organization of recreational and tourism activities in National Parks of the Western Ukraine" (village Ivano-Franko, 2011). - K., 2011. - P. 202-216.
5. Matsyuk OJ Castles and Fortresses of Western Ukraine. Historical journey / OJ Matsyuk. - Lviv Centre of Europe, 2005. - 192 p.
6. M. Rozhko Path legendary Tustan / M.Rozhko, V.Kramarets. - Lviv: Color ON, 2004. - 48 p.
7. Ross. GY Ukrainian tradition in public events Javoriv NPP / GY Ross // Proceedings of the Conference "The organization of recreational and tourism activities in National Parks of the Western Ukraine" (village Ivano-Franko, 2011). - K., 2011. - P. 257-260.
8. V. Slobodyan Masterpieces Ukrainian sacral wooden architecture / V.Slobodyan // Bulletin of the Institute Ukrzakhidproektrestavratsiya. - 1996 - Vol 4. - P. 52 - 59.
9. Site, National Park "Severnoe Podole" [electronic resource]. - Access: <http://park-podillya.com.ua/>
10. Site "Wooden Church of Galicia" [electronic resource]. - Access: http://decerkva.org.ua/kuty_mykhaila.html